

үшін өмір сүретін патриот, еңбеккер, ақыл-ойы дамыған және адамгершілігі жоғары адамды тәрбиелеу. Қоғамның болашағы білім беру жүйесіне байланысты, өйткені бүгінгі балалар уақыт өте келе жаңа уақыт елінің тағдырын жасайтын болады. Білім берудің бірінші кезектегі міндеті – қазіргі өмірдің сұраныстарынан артта қалуды жеңу, яғни студенттерді дайындауда бүгінгі күннің проблемалары мен қажеттіліктерін ғана емес, сонымен бірге болашақта көрінетін мәселелерді де ескеру қажет. Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде тұрақты даму және оның бәсекеге қабілеттілігі.

Әдебиеттер тізімі

1. **Қазақстан Республикасының Тұңғы Президенті-Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың "Қазақстан-2050 "Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты"** атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана қ., 2012 жылғы 14 желтоқсан.
2. **Назарбаев Н. Ә.** Тарих толқынында. Алматы: Атамұра, 1999.
3. **Прохоров А. М.** "Үлкен Кеңес энциклопедиясы", Мәскеу "Кеңес энциклопедиясы", 1990 ж.
4. **Алтынсарин Ы.** "Таңдамалы шығармалар". Алматы 1972 ж.
5. **Ильминский Н.** Алтынсарин туралы естеліктер. – Қазан, 1891.
6. **В. Измаилов** Халық педагогикасы: Орта Азия және Қазақстан халықтарының педагогикалық көзқарастары – М., 1991.
7. **Журавлев И.** Адам туралы ғылымдар жүйесіндегі педагогика. – М., 1990.
8. **Жарикбаев К., Калиев С.** Қазақстанның педагогикалық ойының антологиясы. – Алматы, 1995.
9. **Ситдыков А. С.** Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі.- Алматы: "Мектеп", 1968.

ӘОЖ 821.512.122

ДАЛАНЫҢ ДАРА ҰСТАЗЫ – ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН

Мырзагалиева Ф. Ш. – қазақ тілі мен әдебиетінің мұғалімі, «Қостанай ауданы білім бөлімінің Жамбыл жалпы білім беретін мектебі» КММ.

Жабагина М. А. – қазақ тілі мен әдебиетінің мұғалімі, «Қостанай ауданы білім бөлімінің Жамбыл жалпы білім беретін мектебі» КММ.

Мақала ұлы ұстаз, қазақ халқының ұлы, әйелдер білімінің негізін қалаушы, жерлесіміз Ыбырай Алтынсариннің туғанына 180 жыл толуына арналған. Өскелең ұрпақты меркантильді және қатал уақытта тәрбиелеуге және осы күрделі білім беру процесінде мұғалімнің рөліне ерекше назар аударылады. Автор мұғалімнің балалармен жұмыс жасау процесінде қолданатын әдістері мен әдістерінің сипаттамасын береді.

Түйін сөздер: ұлт ұстазы, ағартушы, білім беру, тәрбие, педагогикалық мұра, әдіс-тәсілдер, мұғалім, нұсқаулық, оқушылар, қазақ тілі, әліпби.

Еліміздің тәуелсіздігіне қол жеткізгеннен кейін, біздің халқымыздың өз отанын, тілін, мәдениетін, құндылықтарын, тарихын білуге қызығушылығымыз артты. Бұл тарихкезеңдік құбылыс. Әр адамға өзінің ата-бабасы кім екенін, өз ауылының, өзі туып өскен қаланың тарихын, бір сөзбен айтқанда, отан тарихын білуге деген ұмтылыс тән. Бүгінгі таңда Қазақстан деп аталатын өлкенің біздің отанымыз шығыс өркениетінің ғана емес, әлемдік өркениеттің бесігінің бірі екенін бүкіл әлем мойындап отыр. Бұл ежелгі және қасиетті жер ұлы ғалымдарды, ойшылдарды, саясаткерлерді, қолбасшыларды есірді. Осындай ұлы ойшылдардың, ағартушылардың, ақындардың, жазушылардың және, әрине, ұлы және дарынды педагогтардың бірі Ыбырай Алтынсарин болып табылады. Біздің тарихи жерімізде осындай керемет ұстаз өмір сүрді, жұмыс істеді және ұмытылмайтын із қалдырды. Әлемде осындай үлкен мұрасы бар халықтар аз.

Ыбырай Алтынсариннің философиялық-педагогикалық мұрасын балалармен бірге зерттей отырып, мен оның қазіргі кездегі шығармашылығының қаншалықты маңызды екенін түсінемін, өйткені оның барлық шығармалары, өлеңдері жас ұрпақтың білімге, еңбек адамдарына деген сүйіспеншілігі мен құрметін тәрбиелейді, тек еңбек, еңбекқорлық, шыдамдылық, мәдениет адамда жағымды қасиеттерді тәрбиелей алады. Мен өз жұмысымның тәжірибесінен сабақ алдында Ыбырай Алтынсариннің өлеңдерінен үзінділерді жағымды психологиялық көңіл-күй үшін қолданамын.

Ыбырай Алтынсариннің өлеңдерінен алынған жолдар оқушыларға сабаққа деген эмоционалды көңіл-күй қалыптастыруға, білімге деген қызығушылықты оятуға, сондай-ақ оқытылатын пәнге деген қызығушылықты оятуға көмектеседі:

«Кел, балалар, оқылық
Оқыған көңілге ықыласпен тоқылық.
Оқысаңыз, балалар, шамнан шырақ жағылар.
Тілегеннің алдынан іздемей-ақ табылар.

Ыбырай Алтынсариннің мұрасы қазақ әдебиеті мен әдеби тілінің одан әрі дамуына қуатты серпін береді. Ол ашқан мектептерде алғашқы білімді қазақ зиялыларының белгілі өкілдері алды. Олар Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов, Мұхамеджан Сералин. Ыбырай Алтынсариннің күш-жігерінің арқасында қазақ даласында білім алу кең таралды. Оның бастамасымен және жинаған қаражатына Торғай, Ырғыз, Николаевск, Ақтөбе қалаларында болыстық мектептер ашылды, ал 1887 жылы Ыбырай Алтынсарин Ырғызда бірінші әйелдер мектебінің ашылуына қол жеткізді. Ы.Алтынсарин орыс графикасы негізінде қазақ тілінде оқулықтар, әліпби және жазу ісінде зор еңбек сіңірді. Сонымен қатар Ыбырай Алтынсарин қазақ мектептеріне арналған орыс тілі оқулықтарын әзірлеуге қатысты.

Қазақ оқулығын жасау идеясы Торғай облысының халыққа білім беру инспекторында бастауыш мектепте мұғалім болып жұмыс істеген кезінде пайда болды. Бірақ 1879 жылы ғана Ыбырай Алтынсарин өзінің арманын жүзеге асыра алды. Үш жыл бойы ол қазақ балаларына арналған алғашқы оқулықты жасау үшін жұмыс істеді, оған балалардың қабылдауына қол жетімді әңгімелер, олардың әлем туралы білімдерін кеңейту кірді. Кітап орыс зиялысы мен баспагері Евфимовский-Мировицкийдің баспаханасында басылды. Бұл оқиға қоғамның назарынан тыс қалған жоқ. Сол жылдардағы қазақ және орыс баспасөзі хрестоматия жазылған тамаша әдеби қазақ тілін атап өтті. Кітап мектептерге арналған болса да, оны ересек оқырмандар да қуана қабылдады, өйткені ол өз әңгімелерінде ең алдымен қазақ халқының өзекті мәселелерін көтерді. Сондықтан «Қырғыз хрестоматиясы» бірнеше рет жарық көрді. Алтынсарин өзінің бүкіл өмірі мен қызметін халқына қызмет етуге арнады. Өз халқына пайдалы және қажет болу үшін ол үнемі өзін-өзі тәрбиелеумен айналысты, бұл қазіргі уақытта өте маңызды және өзекті. Өйткені, үнемі өз бетімен жұмыс жасау, өзін-өзі тәрбиелеу арқылы ғана қажетті биіктерге жетуге және қоғамға пайдалы болуға болады. Тек мұғалімнің осы қасиеттері біздің мемлекетіміздің білім беруді дамытуда үлкен рөл атқарады.

Ы.Алтынсарин өзінің практикалық жұмысында қол жеткізген жетістіктерімен ешқашан қанағаттанбады, керісінше үнемі жаңа, кемелді нәрсеге қалай қол жеткізуге болатынын ойлады. Оқыту әдісін үнемі жетілдіре отырып, Алтынсарин оқытуды тәрбие жұмысымен үйлестірді. Сонымен қатар, ол бала тәрбиесін кең мағынада-жеке тұлғаны қалыптастыруда түсінді. «Мен барлық күш – жігерімді жұмсауға тырысамын, – деп жазды ол, – кейінірек олар пара алмайтындай етіп, олардың мораліне әсер ету үшін». Мұндай тәрбиенің міндеті сол кездегі қазақ өмірінің жағдайынан туындады.

Алтынсарин өзінің шәкірттері – болашақ шенеуніктер арасында тәрбие жұмысы арқылы осы зұлымдықпен күрес жүргізу міндетін қойды. Алтынсариннің пікірінше, мұғалімнің педагогикалық шеберлігі-оның оқылып жатқан мәселелерді оқушы санасына жеткізе білуі, оқыту пәнін анық түсінуі оқу процесінде шешуші мәнге ие болды. Ол мұғалімдердің міндетіне олардың әдістемелік дайындығын жақсарту үшін үнемі шығармашылық жұмыс жасады.

Мұғалімдерге нақты нұсқаулар бере отырып, ол былай деп жазды: «орыс тілін оқыту кезінде біз оқушылар берілген сабақты, соның ішінде қазақ тілінің ұқсас ережелерімен мысалдар мен салыстырулар арқылы түсінікті түсіндіретін грамматикалық ережелерді меңгергенге дейін алға баспаймыз, орыс сөздерін айту кезінде біз оқушыдан осы немесе басқа сөзді дұрыс айтуды үйренгенге дейін шегінбейміз...». Алтынсарин орыс тілі сабақтарына мұқият қарайтын мұғалімдерден осындай егжей-тегжейлі әдістемелік нұсқаулар алды. Ы. Алтынсариннің қоғамдық, педагогикалық және әдеби қызметі қазақ демократиялық мәдениетін дамыту үшін үлкен маңызға ие болды. Ы. Алтынсарин Қазақстандағы орыс зайырлы білімінің таралуының негізін қалаушылардың бірі болып табылады. Алтынсарин орыс әліпбиі негізінде қазақ тілінен оқулықтар құрастырып, қазақ тілінің даму жолдарын белгіледі жазу.

Алтынсарин өзінің әдеби шығармашылығымен қазақ әдеби тілінің негізін қалады, қазақ жазба әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі болып табылады. Алтынсариннің барлық шығармалары отанға деген үлкен махаббатқа толы. Жастарды өз отанын сүйуге, «Өркениетті халықтардан не көреміз» өлеңінде өз халқына қызмет етуге шақыра отырып, автор халықтың әл-ауқатын жақсарту үшін экономикадағы прогрестің маңыздылығын көрсетеді.

Алтынсарин әзірлеген мектептегі білім беру жүйесінде басты орын мұғалімнің тұлғасы мен моральдық бейнесіне берілді. Ол мұғалімнің ұстанымы «Қызмет емес, құдай берген қоңырау» деп жазды. Барлық уақытта мұғалімдер шапанға барды. Бұл үшін жоғары жан болуы керек, ол басқа адамдарға жалынды бере алады, оның орнына ештеңе талап етпейді. Ол қазақ ауылындағы мұғалімді тәрбие орталығы ретінде таныстырып, барлығына үлгі көрсетті. Ол мұғалімдерді тым теориялық білім алуға емес, оқушының бейімділігі мен жетістіктеріне сәйкес сабақ беруге шақырды. Ыбырай ата-аналар мен мұғалімдер үшін ең бастысы-балаларды жақсы көру және олардың қызығушылығы мен білімге деген ұмтылысын өшірмеу деп санайды. Ол алған білім мен дағдыларды ресми білім тұрғысынан емес, олардың нақты пайдасын ескере отырып қарастырды. Оқулықтарда оқытудың әртүрлі әдістері туралы түсінік бере отырып, ол балалардың еңбегі мағынасыз зубрежкаға ысырап болмайтындығын және

оқыту әдістерінің жүйесі мен мағынасы болуы керек екенін ескертті. Алтынсарин мұғалімдерге түрлі жаттығуларды қолдануды, қарапайымнан күрделіге дейін үйретуді, балаға қызықты түрде материал ұсынуды ұсынды.

Ыбырай Алтынсарин мұғалімдердің әдістемелік әдебиеттер мен педагогикалық журналдарды пайдалануын міндетті деп санады. Бүгінгі таңда мұғалімдердің өздігінен білім алуына ерекше көңіл бөлінеді – семинарлар, тренингтер, біліктілікті арттыру курстарында оқыту, қашықтықтан оқыту жүйесі арқылы, шығармашылық конкурстарға, жобаларға қатысу-педагогтердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру үшін барлық жағдай жасалған.

Ушинский сияқты Алтынсарин мұғалімнің таланты оқушының жүрегіне жол таба білу екенін жиі қайталайтын. Интуиция оған мейірімділік, сезімталдық, назар аудару және қашан талап ету керектігін айтуы керек.

Алтынсариннің пікірінше, педагогикалық жұмыста бәрі мұғалімнің ең жақсы оқыту әдістері мен балаларды дұрыс ұстау қабілетіне байланысты.

Бүгін Алтынсарин білім беру жүйесінің жұмыс қағидаттары туралы айта отырып, Қазақстан педагогтары осы күнге дейін бірнеше маңызды және өзекті сәттерге назар аударады. Біріншіден, Ыбырай Алтынсарин баланың бейімділігі мен табысына қарай үйрету керек деп есептеді. Екіншіден, мұғалім балаларды жақсы көруі керек және ешқандай жағдайда олардың қызығушылығын өшірмеуі керек, бірақ білімге деген ұмтылысты ынталандыруы керек. Үшінші алтын ереже – білім нақты пайда әкелуі керек. Ешқандай мағынасыз жаттау болмауы керек, тек оқыту қағидаты бойынша қарапайым-түрден күрделіге қызықты түрде көшу қажет. Бұл өсиеттердің бүгінгі күні қаншалықты маңызды екендігі таңқаларлық.

Оқушы мектеп табалдырығынан аттаған кезде өзін жайсыз сезінбеуі, бекемделген болуы тиіс, керісінше жаңаны тану қуанышын мұғалімнің сыйы ретінде оның қанағаттануының қайнар көзі ретінде сезінуі, Ы.Алтынсарин мұғалім ретінде көрсеткен оның күлкісін, жайдарылығын, тілектестігін көруі тиіс. Балалардың әл-ауқатын, олардың сабаққа қанағаттануын, олар өздеріне деген осындай көзқарасты көргенде елестету қиын емес. Мұндай сабақтар-бұл мұғалімге терең құрмет пен көзқарасты қалыптастыратын сабақтар.

Ұлылар сөзінен: білім алтыннан қымбат. Ыбырай Алтынсариннің өзі ізгіліктің, қайырымдылықтың, жауапкершіліктің, адалдықтың, үлкендерге деген терең құрметтің үлгісі болды – барлығы да жақсы жағынан үйлескен. Алтынсариннің оқуы мен тәрбиесі бір жерге біріктіріліп, басты мақсатқа – жан-жақты үйлесімді тұлғаны қалыптастыруға бағынды.

Алтынсарин еңбегін өндіріс пен өмірдің негізі ретінде қарастырды. Ол еңбекке баулу мен тәрбиелеуге маңызды рөл атқарды және қызмет арқылы жүзеге асырылды. Бұл оларға өмірде сұранысқа ие мамандық беретін ұлдар мен қыздарға арналған мамандандырылған мектептер құру болды. Еңбекке шынығу табиғи қажеттілікке айналуы керек-мұндай ой оның тәжірибесінен туындайды.

Мектеп Ы.Алтынсарин үшін өзіндік педагогикалық зертхана болды, онда автор педагогикалық еңбектерді, ең алдымен оқулықтар мен әдістемелік нұсқаулықтарды жасау бойынша үнемі жұмыс істеді, бұл бүгінгі мұғалімдер үшін де пайдалы. Оның «Қырғыз хрестоматиясы» сол кездегі көптеген мұғалімдер үшін «өмір оқулығы» болды. Қостілділік қағидатын іске асырған «Қырғыздарды орыс тіліне оқыту бойынша бастапқы басшылық» қазіргі заманғы мектеп практикасында көптілділік қағидатымен – қазақ, орыс және ағылшын тілдерімен, көптілді тұлғаның дамуымен, оқытылатын тілдер халықтарының мәдениетімен, салт-дәстүрлерімен танысумен толықтырылды.

Ұлы педагогтың мазмұны жағынан бірегей авторлық құралдары бастауыш мектептегі оқу үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету ретінде қызмет етті. Олар өмірдің жарқын мысалдарымен ерекшеленді, оның ішінде әңгімелер, романдар, өлеңдер, танымдық және тәрбиелік сипаттағы ауызша халық шығармашылығы оқушылардың қызығушылығын тудырды және есте сақтау оңай болды. Алтынсарин сияқты тәрбиелік ықпалы бар өзінің жәрдемақысын тағы кім жасай алады? Осының барлығы адамгершілік тәрбиеге, еңбексүйгіштікке, адамдарға, әсіресе қарттарға адамгершілікпен қарауға ықпал етті, туған өлкеге, табиғатқа, ұлттық дәстүрлерге деген сүйіспеншілік сезімін тудырды.

Бүгінгі таңда оның оқулықтары мен оқулықтарын мұғалімдер мен ата-аналар сәтті қолданады. Ыбырай Қазақстандағы білімнің қалай өсетінін, алға қарай қалай қадам басатынын болжай алар ма еді? Өз халқына, оның ағартушылығына үнемі қамқорлық жасай отырып, ол ауылдарды арбамен, дала жолымен және суықта және ыстықта жүрді, бұл оның денсаулығына әсер етті. 1889 жылы 48 жасында қазақ халқының ұлы ағартушысы қайтыс болды. Қазақ даласының тұңғыш педагогы өз халқын еркін және білімді болуды армандады.

Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық қызметін зерттей отырып, оның педагогикаға, халықты ағартуға арналған еңбектерін зерттей отырып, әр түрлі өзгерістер орын алатын қазіргі білім беру жүйесінде Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық идеялары бұрынғыдан да өзекті, оның еңбектері мұғалімдер үшін бағдар, ал Ыбырай Алтынсариннің тұлғасы ұмтылуды қажет ететін қазіргі мұғалімдер үшін үлгі болып табылады деген қорытынды жасауға болады.

Ы. Алтынсариннің педагогикалық қызметін зерттеу барысында біз келесі тұжырымдарға келдік. Бірінші сабақ. Ы.Алтынсарин бізді өзінің мұрасымен білімді және тәрбиелі болуға, оқу проце-

сіне білім мен еңбек культін енгізуге, өз мектебіміздің және өз еліміздің патриоты болуға үйретеді.

Екінші сабақ. Жаңашыл мұғалімнің білімге деген шығармашылық көзқарасы бізге оқу-тәрбие процесінде инновацияларды, тиімді әдістемелік технологияларды үздіксіз педагогикалық іздеуді үйретеді.

Үшінші сабақ. Ы.Алтынсариннің тәжірибесінде біз оқу пәндерінде салынған тәрбиелік мүмкіндіктерді қолданудың маңыздылығына көз жеткіземіз. Бұл білім беру пәндерінің құрылымына органикалық түрде тоқылған. Әр пән бір нәрсе береді, кейбір қасиеттерді дамытады.

Төртінші сабақ. Халық педагогы ұлттық дәстүрлерге құрметпен қарауға шақырды. Біз оларды оқушылардың адамгершілік, рухани және еңбек тәрбиесінде қолдануды маңызды деп санаймыз.

Бесінші сабақ. Жаңашыл мұғалімнің сәтті педагогикалық іс – әрекетінің тәжірибесі заманауи мұғалімді рухтандырылған, креативті және мобильді, өзінің жеке даралығын және қазіргі мектепте сұранысқа ие болу қабілетін көрсетуге мүмкіндік береді.

Қазақстандағы мектептегі білім беруді дамыту шежіресіне енген Ыбырай Алтынсариннің тұлғасы біз үшін, жаңа заман мұғалімдері үшін оның прогрессивті гуманистік мұраттарына еліктеу мен оны ұстанудың шабыттандыратын үлгісі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. **Қазақ әдеби тілінің тарихы (XV-XIX ғасырлар).** – Алматы: «Арыс» баспасы, 2004.
2. **«Алтынсарин Ыбырай тағлымы»** Алматы, Жазушы, 1991 ж.
3. **Алтынсарин Ы.** «Екі томдық шығармалар жинағы» Алматы, 2003ж. 18-21 б.
4. **Алтынсарин Ыбырай** «Қазақ хрестоматиясы» Алматы, 2003 ж.
5. **Ахметова Ә.** «Қазақ балалар әдебиетінің кітапханасы» Алматы, 1992 ж.
6. **Дербісәлин Ә.** «Ы.Алтынсариннің жазушылық қызметі туралы» Алматы 1958 ж.
7. **Көшімбаев А.** «Қазақ әдебиетін оқыту методикасы» Алматы, 1969 ж. 81-82 б.
8. <https://bilim-all.kz/jospar/3064>

ӘОЖ 37:94(574)

БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ Ы.АЛТЫНСАРИННІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Нурпеисова А. Ж. – қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы, №15 жалпы білім беретін мектебі КММ, Қарағанды облысы, Абай ауданы, Қарабас кенті.

Бұл мақалада Ыбырай Алтынсариннің оқу-ағарту саласына қосқан үлесі және білім беру саласындағы ұлы ағартушының мұрасының өзектілігі туралы айтылады. Сонымен қатар, Ыбырай Алтынсариннің қазақ балалар әдебиетіне қосқан үлесінің бүгінгі таңда мектеп жасына дейінгі бүлдіршіндерді тәрбиелеудегі өміршеңдігі қарастырылды. Ыбырай өз шығармаларында қазақ балаларына жаны ашып, олардың көзі ашық, көкірегі ояу, тәрбиелі, адамгершілігі мол болып қалыптасуларына тынбай еңбек етсе ғана жететіндіктерін дәріптеген. Бүлдіршіндерді білімге, ғылымға, адамгершілікке, өнегелікке, үлкенге – ізет, кішіге – құрмет көрсетуге өз әңгімелерінде, өлеңдерінде тілге тиек еткендігі айтылған. Мақаламның өзектілігі ретінде халқымыздың ұлы перзенті, қазақ жерінде оқу-ағарту ісін жүзеге асырған зиялылар көшбасшысы, тұңғыш халық ағартушысы, қоғамда өзгерісті жасау жолында талмай күресіп, ел игілігі үшін жан аямай еңбек етудің үлгісін көрсеткен, ұлт тарихында аты мәңгі өшпейтін кемел тұлға-қоғамдық ой-пікірдің өркендеу тарихында үлкен орын алған педагог, демократ Ыбырай Алтынсариннің қазіргі таңға дейінгі, болашақта да өшпес мұра, үлгі, тәрбие болатын педагогикалық мұрасын дәріптеу болып отыр.

Түйінді сөздер: мұра, білім беру, балалар әдебиеті, тәрбие, адамгершілік, еңбек.

Халқымыздың ұлы перзенті, қазақ жерінде оқу-ағарту ісін жүзеге асырған зиялылар көшбасшысы, тұңғыш халық ағартушысы, қоғамда өзгерісті жасау жолында талмай күресіп, ел игілігі үшін жан аямай еңбек етудің үлгісін көрсеткен, XIX ғасырдың екінші жартысында шолпан жұлдыздай жарқырап әлем көгіне шыққан, ұлт тарихында аты мәңгі өшпейтін кемел тұлға-Ыбырай Алтынсарин қоғамдық ой-пікірдің өркендеу тарихында үлкен орын алған педагог, демократ.

Аса көрнекті ағартушы Ыбырай Алтынсарин қазақ халқының қоғамдық ой пікірі, мәдениеті мен әдебиеті тарихында жаңашыл-педагог, жаңа мектептердің ұйымдастырушысы, этнограф, фольклоршы, ақын прозашы, қазақ тарихының жанашыры ретінде кеңінен мәлім.

Ұлы ағартушы орыс-қазақ мектептеріне тек орыс тілін ғана оқытын, оқу, жазуды ғана үйрететін мектептер деп қарауға болмайтынын ескертіп, ол мектептерден оқушыларды, тазалыққа дағдыланатын, өрнәрсеге де дұрыс ақыл-оймен қарай білетін етіп шығару керектігін айтқан болатын. Бұл-бір.

Екіншіден, қазақ балаларын ұқыптылыққа, тазалыққа, отырықшылық тұрмыстың артықшы-